

Björkakyrkan

Lunds stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Kerstin Börjesson 2015-12-21

Björkakyrkan

Kropp's församling, Luggude kontrakt, Lunds stift, Kropp's socken, fastighet Stengärdet 1, Helsingborgs kommun, Skåne län och landskap

Beskrivning och historik

Kyrkomiljö

Björkakyrkan är belägen i bostadsområdet Björka byggt under 1980-talet i Helsingborgs norra utkant. Söder om Björka ligger Väla centrum och norr om området ligger stationssamhället Ödåkra. Björka har sitt namn efter en av de större byarna inom Kropp's socken belägen mellan nuvarande Väla köpcentrum och Kropp's trafikplats. Idag återstår bara några få hus av det som en gång var en by med ett tiotal gårdar. En av gårdarna, Björka gård, var vid 1800-talets slut en stor lantegendom. År 1974 invigdes Sveriges då största köpcentrum, Väla Centrum, på mark som tidigare tillhört Björka gård. Tre år senare, 1977, invigdes Sveriges första treplanskorsning, Kropp's trafikplats, där E6 och E4 vägar möts. Motorvägen kom att dela Kropp's socken i två delar och Kropp's gamla kyrka hamnade på dess östra sida. Den västra delen fick större närhet till Ödåkra samhälle, delvis tillhörande Fleninge församling. När Björka bostadsområde började planeras mellan Ödåkra och Väla väcktes också planerna på en ny kyrka i församlingens västra upptagningsområde

Bebyggelsen i Björka består av fristående villor eller radhus är ordnad i grupper med mindre gator mellan de lite större tillfartsvägarna. En del grönska finns i ett stråk genom området. I väster tar landsbygden vid i öppna odlingsfält och öster om området ligger ett större skogsområde. Centralt i Björkaområdet finns skola och idrottshall och intill dessa ligger Björkakyrkan. Stagnation i bostadsbyggandet i början av 1990-talet ledde till att utbyggnaden av Björka bostadsområde sköts på framtiden. Delar av kyrkans lokaler hyrdes ut till skolan fram till 2007 då skolan byggdes ut. Församlingens expedition har flyttat in i församlingsgården och även annan verksamhet som drivs av församlingen har tagit plats i lokalerna. Utbyggnaden av Björka bostadsområde har också återupptagits med bebyggelse väster om kyrkan.

Kyrkobyggnad

Björkakyrkan är kontraktets yngsta kyrka och invigdes 1991. Arkitekt Sulev Krämer, Ängelholm, ritade kyrkan och församlingsgården efter temat "Den öppna famnen". Temat som fått sitt fysiska uttryck av en gestalt med utsträckta armar kan liknas vid en stiliserad ängel och Kristus på korset. Den fysiska formen och symbolen återkommer i olika delar av kyrkan, både kyrkans planform, korfönstret och utsmyckning inne i kyrkan. Kyrkobyggnaden rymmer både församlingsgård, pastorsexpedition och kyrksal med plats för 70 personer.

Kyrkan sedd från söder. Det stora fönstret i södra fasaden vetter mot kyrksalen.

Exteriör

Kyrkan och församlingsgården består av ett V-format byggnadskomplex med en mittlänga där huvudentrén är belägen och två längor som divergerar mot söder från mittlängan. Kyrksalen ligger orienterad i nästan nord-sydlig riktning med koret i söder. De olika delarna består av enplanslängor utan övervåning eller källarutrymmen. Kyrksalen höjer sig dock över de lägre delarna av församlingsgården med ett högre mittskepp och lägre sidoskepp. Långsidorna i det högre mittskeppet är uppbrutna av fönster. Södra gavelsidan av mittskeppet skjuter ut från sidoskeppen och bildar en risalit. Denna del utgör också kyrksalens kor som därmed är markerat i fasaden.

Fasaderna är putsade med en kvastad grov-kornig puts målade i en sandgul nyans. Murlivet är slätt utan markerat sockelparti eller listverk. Över fönster och dörrar syns svagt utskjutande avlastningsbalkar målade i samma kulör som fasaderna. Murlivet intill mittskeppets fönsterpartier mot öster och väster är vitmålat.

Fönster och dörrar är av grönlackad aluminium. Fönsteröppningarna till kyrksalen har stående rektangulär form och når ned till golven medan övriga fönster till största delar är stora kvadratisk formade bågar utan spröjsning. I norra och södra hörnen av kyrkans kordel och i den östra längans södra gavelsida finns vinklade fönsterpartier som bryter upp hörnen. Murlivets i vinkeln mellan fönsterglasen är vitmålad. I korets södra fasad finns ett högt sittande fönster format som en stiliserad ängel med färgat munblåst glas i blått, gult och orange. Mittskeppets sidofönster har formen av liggande rektanglar uppbrutna av mittspröjsar. Längs entrédelen bildar fönsteröppningarna nästintill helt glasade partier som går långt ned på

Huvudentrén till kyrksalen och församlingssalen är från söder i mittlängan. En klockstapel står intill kyrkan.

fasaderna. Huvudentrén till kyrksal och församlingssal finns i söder i mittlängan. Entrépartiet är utskjutande från mittlängan och markeras av ett sadeltak med kraftigt utskjutande takfot i sidorna. Ytterdörren består av en rakt avslutad pardörr med ett triangelformat överljusfönster i gavelpartiet över dörren. De glasade partierna i entrén har liknande form som södra korfönstret. Entré till församlingsexpeditionen finns i dess östra sida. Entrén består av tresidigt vindfång som skjuter ut från längan och är avtäckt av ett sluttande takfall. Även vid denna entré har taket en kraftig utkragning. Ytterdörren består av en enkeldörr i ena sidan av vindfånget vars andra sida består av ett glasat parti. Ett par mindre ingångar till anläggningen finns också.

Yttertaken består av flacka sadeltak, bandtäckta med ljus grönmålad plåt med kraftig utkragning vid takfoten. Även övrig plåt i form av hängrännor, stuprör och fönsterbänkar är av grönmålad plåt.

Interiör

Den västra längan i byggnadskomplexet upptas av kyrk- och församlingssal samt kök och personalutrymmen. I den östra längan finns församlingsexpeditionen med kontorsrum och ett par större mötesrum samt utrymmen för barn- och ungdomsverksamhet. Mittlängan utgörs av en korridor som är glasad mot entrésidan. På norra sidan om korridoren finns ett "mysrum" med öppen spis. Korridoren slutar i öster med ett dörrparti till den östra längan och i väster finns ingången till församlingssalen.

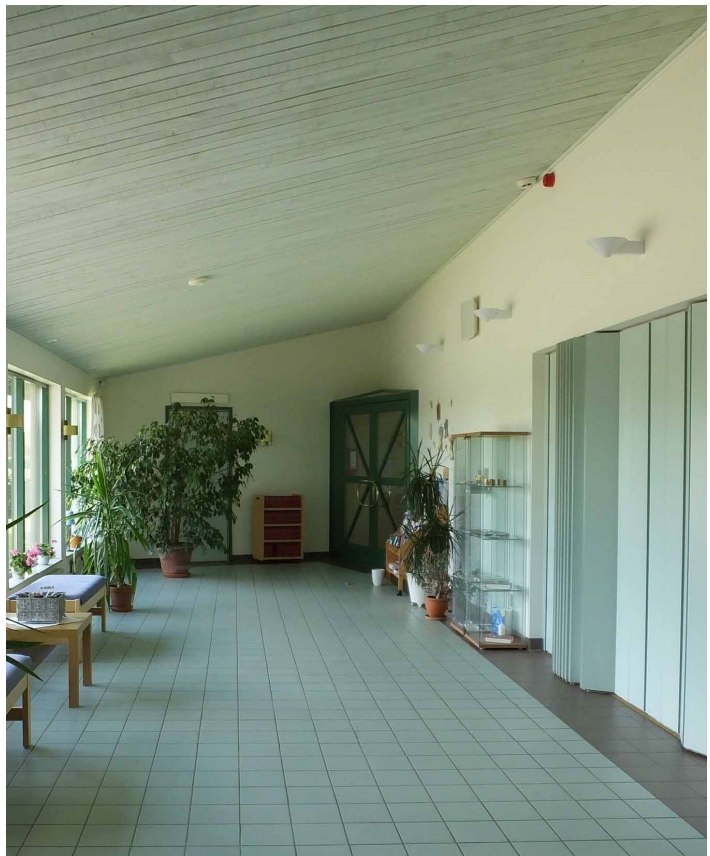

Kyrksalen sedd från norr. Inredningen består av enkla ljusa och flyttbara trämöbler.

Korridoren har vita väggar och golvet består av grå kvadratiska klinker med en bård av bruna klinkerplattor längs väggsidorna. Innertaket är ett snedtak av vitmålade brädor. Mysrummet vid norra sidan av korridoren har nästan planformen av en liksidig triangel med den öppna spisen i dess västra hörn. Spisen har rundad och något konisk form samt är putsad i en beige färgton. I utrymmet finns också pentry och soffgrupper. Golvet består av en linoleummatta medan väggar och innertak har samma utförande som i entrékorridoren.

Den västra längan består av en korridor mot öster och innanför denna ligger kyrksalen längst i söder och församlingssalen i väster. I korridorens norra ände finns kapprum och i dess södra ände finns sakristian, eller prästrummet, och en mindre ingång till kyrksalen. I hörnet mellan mittlängans korridor och kapprummet finns ytterligare en eldstad med lite kantigare form än i mysrummet.

Ingången till församlingssalen består av en bred öppning som kan stängas av och öppnas upp genom en vikkvägg. En vikkvägg finns också mellan kyrksalen och församlingssalen. Församlingssalen har golv av ljusa klinkerplattor och innertaket är ett brutet bräddtäckt tak, öppet tillnock. Väggarna är vitmålade med stora ljusa fönsteröppningar mot norr. Inredningen består av lösa stolar och bord. Stora armaturer i form av ringar med glödljus hänger i taket. Kyrksalen består av ett treskeppigt utrymme. Mittskeppets högt belägna sidofönster för tanken till den gotiska katedralens klerestorium. Istället för en pelarrad som bär upp mittskeppets

Mittlängans korridor slutar i ett köpprum med en öppen spis. I rummet bakom spisen finns ett matsrum med ännu en öppen spis. Till höger syns den ljusa korridoren utanför församlingssalen och kyrksalen.

sidomurar bärs dessa upp av ett kryssförsträvat bjälklag. Bjälklaget bildar en högt belägen dekorativ skärm mellan sidoskepp och mittskepp. Den södra delen av kyrkorummet, som är synlig utvändigt som en risalit, utgör det traditionella koret. Koret definieras också genom det högt belägna fönstret i söder. Innertaket över mittskeppet och kordelen är utfört som i församlingssalen medan sidoskeppets innertak är sluttande. Väggarna är putsade med en kvastad ytstruktur och beige-färgade. I sidoskeppets väggar finns smala öppningar möjligen med funktion som en form av ljudkrukor.

Övriga utrymmen i anläggningen såsom kontor, kök och utrymmen för pedagogisk verksamhet har mer vardaglig karaktär. Gemensamt för dessa lokaler är att de ligger samlade kring korridorer som strålar samman vid entréerna och förbinds genom mittlängan. Material i väggar, golv och tak är enhetligt. I den östra längan är dörrpartierna rödlackade istället för gröna.

Inredning och inventarier

Altare

Rektangulärt, flyttbart bordaltare, mensa-altare, av ljust lackat trä.

Knäfall

Knäfall av ljust lackat trä med rakt avslutad överliggare och skinnklätt knäfall.

Dopfunf/dopskål

Dopfunten består av en glasskål på ett bord av trä. Bordet är av ljust lackat trä med en liksidig triangel på ena sidan.

Ambo

Ingen predikstol finns, däremot en ambo av lackat ljust trä med ett liksidigt kors av trä på framsidan.

Bänkinredning

Kyrksalen är inredd med lösa stolar som går att koppla ihop i rader. Stolarna är av ljust lackat trä med sitsar och ryggar klädda med blått tyg.

Orgel

Orgel tillverkad av Anders Persson, Viken. Orgeln tillverkades före 1982 förmodligen i slutet av 1960-talet, efter systerorgel från 1968 i Arilds kapell. Orgeln byggdes för vandringskyrkan i Filborna församling, Helsingborg och flyttades till Björkakyrkan 1991. Orgelhuset består av massiv ek med öppningsbara vikluckor.

Kyrkklocka

Kyrkklockan är sannolikt av malm, tillverkare okänd.

Övrigt

Träskulptur av Stig Carlsson – "Den öppna famnen". Skulpturen hänger på en vägg i koret.

Södra korfönstret består av färgat och bränt munblåst glas. Korfönstret har formgetts av konstnären Tomas Nordbäck, Helsingborg och tillverkat vid Ringströms ateljéer i Stockholm. Fönstrets komposition är uppbyggt efter temat den öppna famnen och består av ett kors som symboliserar Guds seger över synd och död samt fem punkter som symboliserar Jesu sår från korsfästelsen. En triangel i korset symboliserar treenigheten. Triangeln symboliserar också tältet som förekommer som tabernakel i bibeln och är även en symbol för Jesus Kristus, Guds tält på jorden. Tältet kan också ses som en symbol för människans uppgift att ständigt vara beredd på uppbrott och omvärdering. Eldslågorna i korsets ovandel symboliserar den helige anden.

Kyrkotomt

Kyrkan och församlingsgården står på en relativt väl tilltagen tomt med triangulär form. Söder om kyrkan finns en gångväg fram till kyrkans entré och längs östra sidan finns en bilväg. I norr, väster och söder begränsas tomten av en klippt bokhäck medan östra sidan består av en smal remsa gräs med en trädrad av låga lövträd. En liten parkeringsyta finns intill den östra entrén som kantas av en plantering med låga buskar. Gångar fram till entréerna består av röda

betongplattor. Intill den södra entrén till kyrkan finns en liten sandtäckt yta med lekplats. Tomtytan väster om kyrkan består av en gräsmatta.

Byggnader på kyrkotomten

Vid södra entrén till kyrkan och kyrkotomten står en hög klockstapel av trä. Klockstapeln är en öppen konstruktion och består av fyra kryssträvade stolpar med ett bjälklag som bär upp ett mycket flackt och kraftigt utkragande sadeltak. Timmerstommen är av grönmålat trä och taket täcks av grönmålad plåt.

Karaktärisering

Björkakyrkan är församlingens yngsta kyrka och tillhör också en av stiftets yngsta kyrkobyggnader. Som mångfunktionell församlingsgård är den en arvtogare till småkyrkorna, planerad att inrymma både kyrksal och utrymmen för församlingens övriga verksamhet. Björkakyrkan kan också karaktäriseras som en förortskyrka tillkommen genom motorvägens delningen av socknen samt demografiska förändringar. Typiskt för förortskyrkor är att de är knutna till förortens centrum eller dess viktiga knutpunkter. I Björka ligger kyrkan centralt intill en huvudväg i anslutning till skolan och sporthallen. Som församlingsexpedition har Björkakyrkan fått en viktig betydelse i församlingen som numera omfattar flera socknar. Verksamheten i Björkakyrkan har under de senare åren "vuxit i" sina lokaler som tidigare delvis varit uthyrda till annan verksamhet. Lokalerna präglas av flexibilitet och funktionalitet och är därmed anpassningsbara för förändringar i samhället, en grundläggande tanke bakom småkyrkorna. Trots lokalernas moderna och profana karaktär finns många traditionella inslag i kyrksalen som getts formen av en basilika. Basilikan är en gammal och till en början profan byggnadstyp som i Björkakyrkan har översatts i ett modernt formspråk och moderna material. Korfönstret mot söder har sin motsvarighet i den gotiska katedralens korfönster, ofta mycket påkostade och betydelsefulla för rummets upplevelse. Utvändigt utgör klockstapeln också en tydlig symbol för den traditionella sockenkyrkan som ringer in församlingen till gudstjänst.

Kyrkorummet och församlingsgården har karaktären av en "vardagskyrka". Interiör är ljus och välkomnande med en enkel och funktionell inredning. Kapprummet och entréerna bildar ett slags kyrktorg eller mötesplats vilket är ett viktigt fokus i den moderna kyrkan. Medan kyrkans arkitektur har en traditionell form har kyrksalens inredning en funktionell och standardiserad karaktär. Inredningen är flyttbar och går lätt att anpassa. Den mystik som ofta förknippas med de tidiga, moderna kyrkorna saknas i Björka till fördel för ljusa och moderna lokaler. De traditionella inslagen knutna till inredningen är inte så starka. Skillnaden mellan kor och långhus är inte tydligt definierad i rummet och golvnivån är den samma i hela kyrkorummet vilket uppmanar till gemenskap och närhet mellan präst och församling. Ett annat vanligt inslag i det moderna kyrkorummets arkitektur är vikkörrarna som finns i både samlingshallar och i kyrkorummet vilket ger flexibla utrymmen. Mysrummet med den öppna spisen är en annan typisk detalj för småkyrkorna. Den öppna spisen kan ses som en symbol för "härden" men representerar också det för vardagskyrkan så viktiga vardagsrummet.

Rekommendationer

- Kyrkan och församlingsgården är byggt efter ett enhetligt och genomarbetat program där val av material, färgsättning går igen i de olika delarna. Vid renovering bör man bevara denna helhet.
- Arkitektens och församlingens vision om byggnaderna som en fysisk bild av den öppna famnen bör beaktas vid tillägg och ändringar av byggnaderna och kyrkomiljön.

Skydd

Enligt Kulturmiljölagen 4 kap 2 § ska kyrkobyggnader och kyrkotomter vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas och deras utseende och karaktär inte förvanskas. Kyrkobyggnader enligt denna lag är byggnader som före den 1 januari 2000 har invigts för Svenska kyrkans gudstjänst och den 1 januari 2000 ägdes eller förvaltades av Svenska kyrkan eller någon av dess organisatoriska delar. Kyrkotomt är ett område kring en kyrkobyggnad som hör samman med byggnadens funktion och miljö och som inte är begravningsplats. Lag (1999:304).

Källor

Sockenkyrkorna – kulturarv och bebyggelsehistoria, Riksantikvarieämbetet, 2008.

Landsbygden, Helsingborgs historia Del VIII:1, Red. Anna Christina Ulfsparre m.fl. 2010.

Helsingborgs stadslexikon, Red. Karl Erik Ander m.fl. Helsingborgs lokalhistoriska förening 2006.

Skåne, Landskapets kyrkor, red. Markus Dahlberg, Riksantikvarieämbetet, 2008.

Övriga uppgifter

Inventeringsdatum: 2014-06-01

Fältinventering: Kerstin Börjesson, Regionmuseet Kristianstad

Kulturhistorisk karakteristik och bedömning: Författare, efter samråd med referensgrupp utsedd av Lunds stift

Rapportsammanställning och foto: Kerstin Börjesson, Regionmuseet Kristianstad

Granskning: Maria Sträng, Regionmuseet Kristianstad.

Färdigställd: 2015-12-21

